

УДК 338:339.7

Миколайчук В.І.

*в.о. доцента кафедри менеджменту
Херсонського економічно-правового інституту*

ІНВЕСТИЦІЙНІ ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз впливу капітальних інвестицій на динаміку валового внутрішнього продукту, розраховано норму валових інвестицій, розглянуто структуру та джерела їх фінансування. Виявлено тенденцію надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, найбільш привабливі галузі та фактори, що негативно впливають на інвестиційну привабливість країни. Досліджено індекс інвестиційної привабливості України. Запропоновано в якості пріоритетного напрямку об'єднання зусиль бізнесу, держави та суспільства в розвитку цифрової економіки.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість, валовий внутрішній продукт, прями іноземні інвестиції, цифрова економіка.

Миколайчук В.И. ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УКРАИНЫ

В статье проведен анализ влияния капитальных инвестиций на динамику валового внутреннего продукта, рассчитана норма валовых инвестиций, рассмотрена структура и источники их финансирования. Выявлена тенденция поступления прямых иностранных инвестиций в Украину, наиболее привлекательные отрасли и факторы, негативно влияющие на инвестиционную привлекательность страны. Проведено исследование динамики индекса инвестиционной привлекательности Украины. Предложено в качестве приоритетных направлений объединение усилий бизнеса, государства и общества в развитии цифровой экономики.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность, инвестиционная привлекательность, валовой внутренний продукт, прямые иностранные инвестиции, цифровая экономика.

Mikolaichuk V.I. INVESTMENT FACTORS FOR PROVIDING INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF UKRAINE

The article analyzes the impact of capital investments on the dynamics of gross domestic product. The rate of gross investment was calculated. Also the structure and sources of their financing were considered. The tendency of foreign direct investment in Ukraine, the most perspective sectors and factors that adversely affect the investment attractiveness of the country were also identified. A study of the dynamics of the index of investment attractiveness of Ukraine was conducted. Combining the efforts of business, government and society in the development of the digital economy was proposed as priority area.

Keywords: international competitiveness, investment attractiveness, gross domestic product, foreign direct investment, digital economy.

Постановка проблеми. В глобальному економічному середовищі актуальність проблеми досягнення та підтримання високого рівня міжнародної конкурентоспроможності України очевидна та набуває якісно нового змісту. За Індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (WEF) у 2017-2018рр Україна посіла 81 місце серед 137 країн [1]. В рейтингу інвестиційної привабливості економіки країн світу ((BDO) International Business Compass (IBC)) за 2018 рік Україна 131 серед 174 країн [2]. В результатах дослідження рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Ranking, WCR), що проводиться Міжнародним інститутом управлінського розвитку (Institute of Management Development, IMD), економіка України, втративши за останній рік 11 позицій, опинилась на 60 місці серед 63 країн [3]. За індексом бідності чи знедоленості (Bloomberg Misery Index), який ґрунтується на прогнозах інфляції та безробіття для 65 країн у 2017 році Україна ввійшла в десятку найбідніших країн і зайняла 7 позицію [4].

Місця, які посідає Україна у рейтингах міжнародних організацій, переконливо свідчать про її низьку міжнародну конкурентоспроможність, значне відставання від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та відпо-відно – рівнем добробуту населення.

На думку багатьох вітчизняних та закордонних вчених важливим фактором забезпечення міжнародної конкурентоспроможності економіки України є покращення інвестиційної привабливості та залучення прямих іноземних інвестицій в високотехнологічні галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження проблеми міжнародної конкурентоспроможності здійснили такі західні вчені, як П. Кругман, С. Ліндер, Б. Олін, М. Портер, Е. Хекшер, М. Чоудхури [5–7]. Різноманітні теоретичні аспекти висвітлено у працях таких вчених, як А. Антонюк, О. Гребельник, В. Лагутін, А. Мазаракі, Т.Мельник [8–10] та ін.

Проблеми забезпечення інвестиційної привабливості економіки України розглядав у своїх працях О. Гаврилук [11], М. Горна, Я. Іщук, Т. Халілова [12], формування концепції поліпшення інвестиційного клімату в Україні аналізував О. Малютін [13], рейтингову оцінку економіки України за рівнем інвестиційної привабливості розглядала Н. Воробйова [14]. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, питання забезпечення інвестиційної привабливості України та залучення прямих іноземних інвестицій в високотехнологічні виробництва залишається актуальним.

Постановка завдання. Метою дослідження є розроблення напрямів щодо покращення інвестиційної привабливості України та збільшення прямих іноземних інвестицій в програми розвитку високотехнологічних галузей. Виходячи з поставленої мети, основними завданнями дослідження є: аналіз інвестиційної діяльності України, виявлення факторів, що негативно впливають на залучення коштів в розвиток економіки країни; дослідження напрямів підвищення інвестиційної привабливості через розвиток цифрової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна привабливість – це багаторівнева інтегральна характеристика об'єкта інвестиційних вкладень (країни, регіону), що формується під впливом комплексу різноманітних факторів і закономірностей розвитку масових соціально-економічних явищ і процесів та проявляється в здатності залучати інвестиційні ресурси з найбільшою ефективністю [12].

Інвестиційна привабливість країни активізує інвестиційні процеси та розвиток її економіки. Обсяги і структура інвестицій в основний капітал – один з найважливіших індикаторів економічного розвитку держави. Економічна ефективність капітальних інвестицій проявляється в першу чергу в зростанні ВВП (рис. 1).

У той же час між цими показниками є й зворотній зв'язок – зростання обсягів ВВП дає можливість збільшення капітальних інвестицій. Така залежність вимірюється показником норми валових інвестицій в основний капітал.

Розрахунки норми валових інвестицій в основний капітал в Україні за період з 2010 р. по 2017 р. показали, що така норма становила: 17,47% – в 2010 р.; 19,74% – в 2011 р.; 20,85% – в 2012 р.; 18,4% – в 2013 р.; 14,0% – в 2014 р.; 13,8% – в 2015 р.; 15,07% – в 2016 р. і 13,84% – в 2017 р. В той час як в країнах з високими темпами розвитку економіки норма валових інвестицій в основний капітал дорівнює 30-40%. Отже, щоб забезпечити розвиток нашої економіки, потрібно втричі збільшити інвестиції в основний капітал.

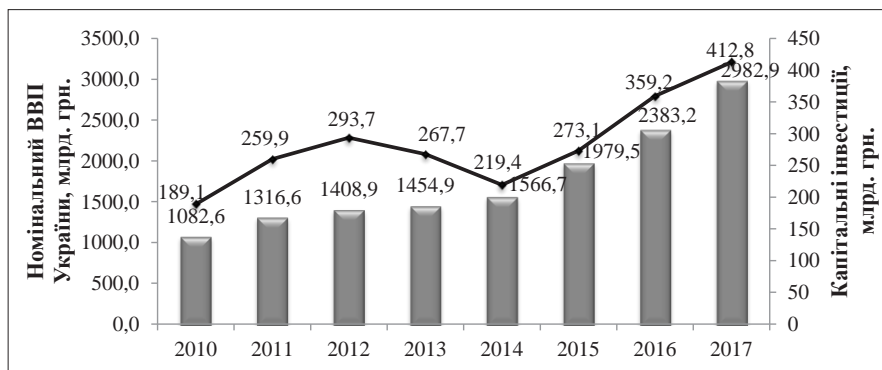

Рис. 1. Динаміка номінального ВВП України та капітальних інвестицій, млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі [15]

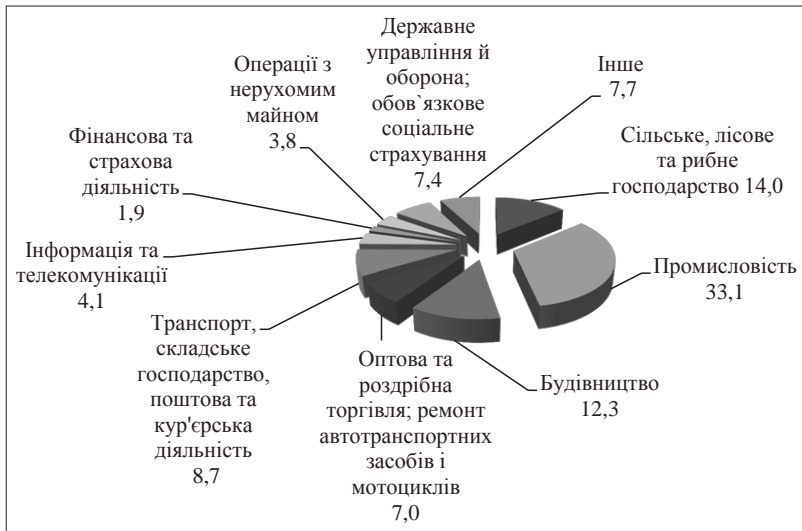

Рис. 2. Розподіл освоєння капітальних інвестицій в Україні за сферами економічної діяльності в 2017 р., % до загального обсягу
Джерело: складено автором на основі [16]

Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, у 2017 році залишаються: промисловість (136,6 млрд. грн. або 33,1%); сільське, лісове та рибне господарство (57,8 млрд. грн. або 14,0%); будівництво (50,8 млрд. грн. або 12,3%). Далі йдуть транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (35,9 млрд. грн. або 8,7%), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (30,5 млрд. грн. або 7,4%), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (28,9 млрд. грн. або 7,0%), інформація та телекомунікації (17,3 млрд. грн. або 4,1%) (рис. 2) [16].

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 році освоєно 69,9% капіталовкладень. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 12,7% капітальних інвестицій. Частка коштів населення на будівництво житла – 7,8%. Кредити банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,3%. Частка коштів іноземних інвесторів залишається на низькому рівні – 1,4% усіх капіталовкладень. Інші джерела фінансування становлять 2,9% [16].

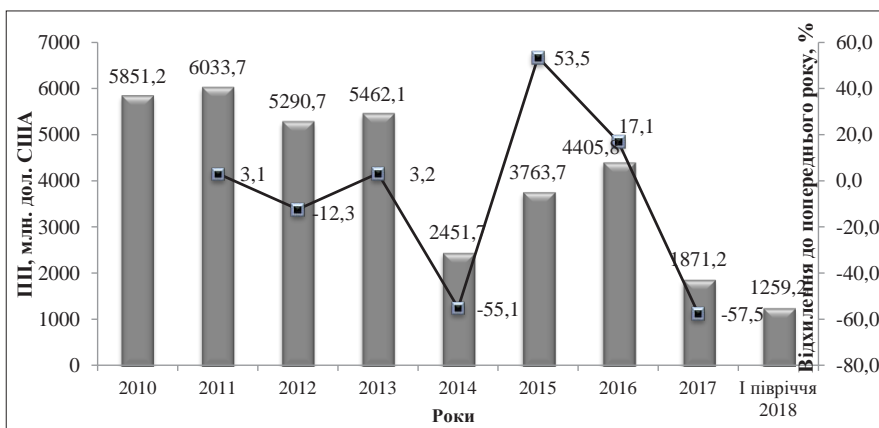

Рис. 3. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну в 2010–2018 рр., млн. дол. США

Джерело: складено автором на основі [16]

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – найбільш бажана форма капіталовкладень для економіки, що розвивається, тому що вона дозволяє реалізовувати великі проекти; крім того, в країну надходять нові технології, нові практики корпоративного управління тощо.

Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України у 2017 р. становив 1 млрд. 871,2 млн. дол. США, що становить 42,5% надходжень 2016 р. (рис. 3).

Основними причинами значного скорочення обсягів ПІІ в Україну є:

- високий рівень корупції (за Індексом корумпованості Україна 130 із 180 країн світу);
- затяжний військовий конфлікт з Російською Федерацією;
- політичний ризик;
- відсутність сталої стратегії економічного розвитку, гальмування реформ;
- недовіра до судової системи, слабка систему захисту прав власності інвесторів;

– нестабільне макроекономічне середовище, високий рівень інфляції;

- монополізація ринків;
- повільна модернізація інфраструктури;
- складність податкової системи та суттєве податкове навантаження;
- незабезпечення усім суб'єктам економічних відносин, у тому числі й іноземним інвесторам, рівних економічних прав і свобод у здійсненні фінансово-економічної діяльності;
- відсутність надійної інвестиційної історії підприємств.

Аналіз структури залучення інвестицій в Україну за країнами світу показав, що найбільше інвестицій надійшло з Кіпру – 506 млн. дол. США; з Росії – 395,95 млн. дол. США; з Нідерландів – 262,5 млн. дол. США; Великої Британії – 211,7 млн. дол. США; Німеччини – 119,3 млн. дол. США. Серед інших країн, що традиційно інвестують в Україну є Польща, Румунія, Угорщина, Австрія, Франція.

Існуюча структура залучення ПІІ в Україну за країнами-інвесторами є ризикованою, тому що економіка України стає залежною від політики кількох країн – основних інвесторів. Необхідно створити умови для достатньої диверсифікації джерел ПІІ.

У 2017 році ПІІ в Україну було вкладено 1 млрд 871,2 млн. дол. США, у галузевому розрізі лідирують інвестиції у фінансову та страхову діяльність – 647,5 млн. дол. США (35%); у промисловість – 523,4 млн. дол. США (28%); оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту – 178,4 млн. дол. США (9%); в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям – 117,9 млн. дол. США (6,3%) (рис. 5).

Таким чином, серед інвесторів зберігається тенденція спрямування ПІІ в галузі зі швидким обо-

ротом капіталу чи в купівлю нерухомості. В розвинених країнах з високим індексом інвестиційної привабливості ПІІ спрямовуються, в першу чергу, в наукоємні галузі, створення технопарків, високотехнологічних кластерів.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів і гострої конкуренції між країнами за інвестиції, на перший план виходить питання прогнозування інвестиційної привабливості країни. З цією метою Європейська Бізнес Асоціація, яка об'єднує понад 900 європейських, міжнародних та вітчизняних компаній, які працюють в Україні, проводить дослідження інвестиційної привабливості України шляхом опитування експертів. Індекс складається із трьох компонентів: оцінка інвесторами попереднього періоду, прогнози на майбутнє, оцінка станом на зараз. Він вимірюється кожні півроку, починаючи з 2008 року. Індекс інвестиційної привабливості України за версією топ-менеджерів членських компаній Європейської Бізнес Асоціації за останні три роки вийшов з негативної площини та перейшов у нейтральну. Так, в кінці 2016 р., він склав 2,85. В першому півріччі 2017-го індекс дорівнював – 3,15 балів за 5-бальною шкалою Лайкерта. Наприкінці 2017 р. показник склав 3,03 балів. В першому півріччі 2018 р. індекс вже дорівнював 3,1, що свідчить про позитивні зрушення (рис. 6).

Серед основних позитивів респонденти назвали відкритість державних даних, поступову дерегуляцію, помітний розвиток електронних сервісів (зокрема, електронну систему відшкодування ПДВ), діджиталізацію економіки (схвалення Кабінетом Міністрів України «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.» [18]), спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво, прийняття законів «Про захист бізнесу», «Про валюту і валютні операції», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та «Про Вищий антикорупційний суд» тощо [17].

Пріоритетним для України є розвиток цифрової економіки, що може стати як точкою зростання, так і стимулом залучення інвесторів та ІТ-компаній світового рівня, з їхнім досвідом й інноваційними технологіями. Цифровізація економіки дасть можливість створити сотні тисяч робочих місць, суттєво скоротити трудову міграцію, особливо кваліфікованої робочої сили, позитивно вплинути на бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому [19].

Досвід розвинених країн показує, що сектори економіки, які використовують цифрові технології, зростають швидше, дешевше та якісніше. Сфери життєдіяльності, зокрема освіта, медицина, транспорт, що модернізуються завдяки цифровим технологіям, стають набагато ефективніші та створюють нову цінність та якість для громадян [18].

«Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.» є першим кроком до стимулювання внутрішніх ринків споживання, впровадження та виробництва цифрових технологій, містить бачення трансформації економіки від традиційної до цифрової, визначає першочергові кроки щодо створення умов для цифровізації в реальному секторі економіки, суспільстві, освіті, медицині, екології тощо, виклики та інструменти розвитку цифро-

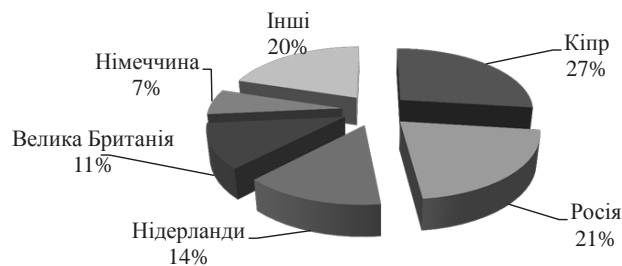

Рис. 4. Структура надходження ПІІ за країнами – інвесторами в 2017 р., %

Джерело: складено автором на основі [16]

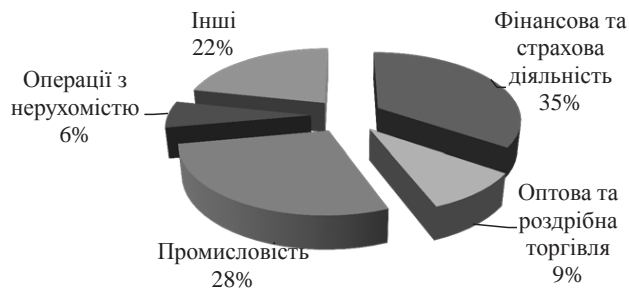

Рис. 5. Структура залучення ПІІ за сферами економічної діяльності в 2017 р., %

Джерело: складено автором на основі [16]

вих інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації країни [18].

Державна підтримка цифровізації економіки дозволить суттєво збільшити прямі іноземні інвестиції та підвищити міжнародну конкурентоспроможність економіки України.

Висновки з проведеного дослідження. Підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості економіки України повинно стати стратегічним завданням в найближчій перспективі. Економіка, незахищена як від зовнішнього тиску, так і від можливих внутрішніх конфліктів, не може конкурувати за фінансові ресурси на міжнародному ринку.

Обсяг капітальних інвестицій в реальний сектор залишається низьким, не задовольняє потреб виробничої сфери та розвитку інфраструктури. Економіка країни потребує суттєвої модернізації та структурної трансформації, для цього необхідно збільшити обсяги

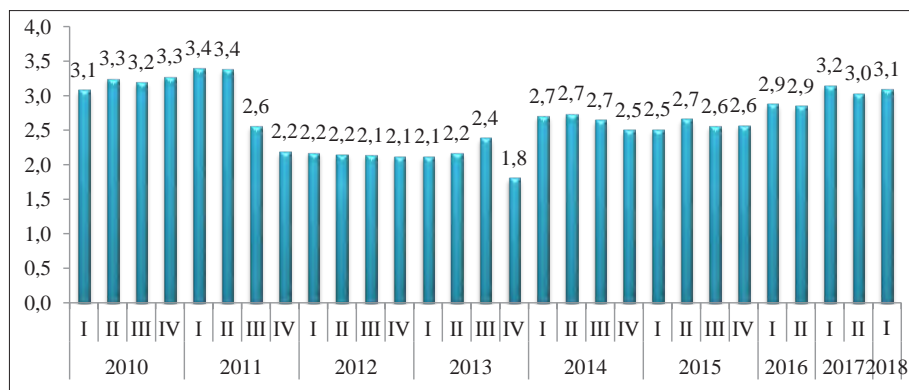

Рис. 6. Індекс інвестиційної привабливості України

Джерело: складено автором на основі [17]

прямих іноземних інвестицій в розвиток високотехнологічних галузей. Існуюча структура залучення ПІІ в Україну за країнами-інвесторами є ризикованою та потребує диверсифікації джерел їх надходження.

Індекс інвестиційної привабливості України за останні три роки вийшов з негативної площини та перейшов у нейтральну, проте позитивна тенденція нестійка. З численних невирішених питань у першу чергу слід вибрати лише кілька ключових напрямів, які будуть драйверами зростання різних сфер економіки. За активної державної підтримки таким драйвером може стати розвиток цифрової економіки. Впровадження Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. в галузеві програми може забезпечити концентрацію зусиль бізнесу, суспільства і держави на розвитку національних конкурентних переваг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/>.
2. BDO IBC – International Business Compass 2018. URL: <https://www.bdo.de/de-de/themen/weitere-veroeffentlichungen/studien/bdo-ibc-international-business-compass-2018>.
3. IMD World Competitiveness Yearbook 2017. URL: <http://www.imd.org>.
4. Bloomberg Misery Index 2017. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-14/most-miserable-economies-of-2018-stay-haunted-by-inflation-beast>.
5. Krugman P. Growing World Trade: Causes and consequences / P. Krugman // Brookings Papers on Economic Activity. Washington, 1995. P. 327–377.
6. Портер М.Е. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М.Е. Портер; пер. с англ. Е. Калинина. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с.
7. Choudhury M. International competitiveness. URL: <https://www.tamu.edu/faculty/choudhury/compete.htm>.
8. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія / Л.Л. Антонюк. К.: КНЕУ, 2004. 275 с.
9. Mazaraki A. Domestic market of Ukraine in an unstable global economy / A. Mazaraki, V. Lagutin // Herald of Kyiv national university of trade and economics. 2014. № 6(98). P. 9–24.
10. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ : монографія / А.А. Мазаракі, В.В. Юхименко, О.П. Гребельник, Т.М. Мельник та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 309 с.
11. Гаврилук О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О.В. Гаврилук // Фінанси України. 2011. № 2. С. 99–102.
12. Горна М. Умови та фактори формування інвестиційної привабливості країн Східної Європи / М. Горна, Я. Іщук, Т. Халілова // Міжнародна економічна політика. 2017. № 2(27). С. 137–155. URL: http://iejjournal.com/journals/27/2018_6_Horna_Ishchuk_%D0%9Ahalilova.pdf.
13. Малютін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О.К. Малютін // Фінанси України. 2011. № 11. С. 41.
14. Воробйова Н.П. Сучасний рівень конкурентоспроможності України / Н.П. Воробйова // Актуальні проблеми економіки та управління. 2017. № 11. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102597>.
15. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Статистичні дані. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2017>.
16. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Статистичні дані. URL: <http://www.me.gov.ua>
17. Офіційний сайт Європейської Бізнес Асоціації. Дослідження, аналітика. URL: <http://ebainfo.tilda.ws/indexes/investment-index-i-2018>.
18. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
19. Джусов О.А. Цифрова економіка: структурні зрушення на міжнародному ринку капіталу / О.А. Джусов, С.С. Апальков // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». 2016. № 9. URL: https://www.researchgate.net/publication/322644079_CIFROVA_EKONOMIKA_STRUKTURNI_ZRUSENNA_NA_MIZNARODNOMU_RINKU_KAPITALU.

Mikolaichuk V.I.

*Associate Professor of the Department of Management
Kherson Economics and Law Institute*

INVESTMENT FACTORS FOR PROVIDING INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF UKRAINE

In international competitiveness ratings Ukraine is significantly behind the developed countries in terms of the aggregate productivity of all factors of production and, accordingly, of the level of welfare of the population. Increasing the competitiveness and investment attractiveness of the Ukrainian economy should become a strategic task in the near future. The economy is unprotected both from external pressure and from possible internal conflicts. It cannot compete for financial resources in the international market. According to many domestic and foreign scientists, an important factor in the development of the Ukrainian economy is the improvement of investment attractiveness and the attracting of foreign direct investments in high-tech industries.

The volume of capital investments in the real sector remains low and does not meet the needs of the manufacturing sector and infrastructure development. The main problems of attraction of investments into the Ukrainian economy are the high level of corruption, political and economic risks, macroeconomic instability and low level of infrastructure development, unstable labor market. The country's economy needs substantial modernization and structural transformation. To do this it is necessary to increase the volume of foreign direct investments in the development of high-tech industries. The existing structure of attracting foreign direct investments to Ukraine by investor countries is risky and requires diversification of sources of their receipt.

The index of investment attractiveness of Ukraine for the last three years has been coming out of a negative plane and turning into a neutral one, but the positive trend is unsustainable. Among the main positive findings experts emphasize the openness of government data, gradual deregulation, significant development of electronic services, digitalization of the economy, simplification of the procedure for obtaining permits for constructing, adoption of laws that reduce the risks for foreign investors.

First of all, it is important to choose among the many unresolved issues only a few key areas that will be drivers of the growth of various spheres of the economy. With the active support of country, such a driver can be the development of the digital economy. The experience of developed countries shows that the sectors of the economy that use digital technology are growing faster, cheaper and better. Implementation of the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 Concept in sectorial programs can ensure the concentration of efforts of business, society and country on the development of national competitive advantages.